

ביאורים לפרקי אבות

פרק ה' משנה ד'

ד עֲשֶׂרָה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, וְעֲשֶׂרָה עַל הָיִם, עֲשֶׂרָה מִבֹּת הַיָּבֵא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא^(א) עַל הַמִּצְוִיִּים, בְּמִצְרַיִם, וְעֲשֶׂרָה עַל הָיִם^(ב). עֲשֶׂרָה נְסִיוֹנוֹת נִסּוּ^(ג) אֲבוֹתֵינוּ אֶת הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא בַּמִּדְבָּר^(ד), שֶׁנֶּאֱמָר: וַיִּנָּסוּ אֹתִי זֶה עֲשֶׂר פַּעַמִּים וְלֹא שָׁמַעַנִי בְּקוֹלִי:

(תרא: א) במדבר יד כב.

פירוש ר"ע מברטנורא

שְׁקָרָעִית הָיָה שְׁדָרְכוּ בוֹ הַמִּצְוִיִּים שֶׁהֵיוּ רוֹדְפִים אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל נִתְחַלְחַל וְנַעֲשָׂה חֲמוֹר וְטִיט, דְּכֹתִיב (חֲבֻקֵּק א) חֲמוֹר מִיָּם רַבִּים. חֲמִישִׁי, שֶׁהַיָּם הִתְקַפְּאִים בְּקִרְקָע הָיָה לֹא הָיוּ חֲתִיכָה אֶחָת אֲלֵא חֲתִיכוֹת קְטָנוֹת, כְּעֵין לִבְנִים וְאֲבָנֵי הַבִּנְיָן מִסְדְּרִים זֶה אַצֵּל זֶה, כְּדֹכֵתִיב (תְּהִלִּים עז) אֶתָּה פוֹרְרֶתָ כְּעֵין יָם, שֶׁנַּעֲשָׂה כְּעֵין פְּרוּרִים. שְׁשִׁי, הַמִּשְׁךָ בַּעַד הַשְּׁנִי

עֲשֶׂרָה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. שֶׁנֶּצְלוּ מִעֲשֶׂר מִבֹּתָם. וְכֵלָם הָיוּ בְּמִצְרַיִם וְלֹא יִשְׂרָאֵל: וְעֲשֶׂרָה עַל הָיִם, אֶחָד, וַיִּבְקְעוּ הַיָּם. שְׁנִי, שֶׁנַּעֲשָׂה הָיִם בְּמִין אֶהְלוֹס וְנִבְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לַחֲוֹר, דְּכֹתִיב (חֲבֻקֵּק א) נִבְכַּת בְּמִשְׁוִי רֹאשׁ פְּרוּי. שְׁלִישִׁי, שֶׁנַּעֲשָׂה קִרְקָעִית הָיִם יָבֵשׁ בְּלֹא חֲמוֹר וְטִיט, דְּכֹתִיב (שְׁמוֹת יד) וַיִּבֶן יִשְׂרָאֵל הַלְכוֹ בִּבְשָׁה. רִבְעִי,

עיקר תוספות יו"ט

שֶׁלֹּא הָאֲמִינוּ וְלֹא בָטְחוּ בוֹ שֶׁיִּלְכּוּ בְּטַח דְּרָכָם בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר הוֹלִיכִם בָּהּ מִמִּצְרַיִם וְעַד הַהֵן. וְעֵין תוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב שֶׁהָאֲרִיז וְנוֹסִיק שְׂאִין לְחֶשֶׁב הַעֲלָל לְנִסְיוֹן, וְלִחֶשֶׁב בְּמִקְוָמוֹ וַיִּמְרוּ עַל יָם בְּיָם סוּף. בְּדֹאמְרָא שֶׁבְּעֵלְיָתָם מִן הָיִם אֲמָרוּ כֵּשֶׁם עוֹלֵין מִצֵּד זֶה כו'. אֲבָל וַיִּבְאוּ מִקְרָתָהּ לֹא כַּעֲלִיָּה מִן הָיִם זִקְהָה. וּבְגִמְרָא דְחָשִׁיב לְעֲגֵל גַּם כּו'. יֵשׁ לוֹמַר דְּמִתְאֲוִנִים וְהֶאֱסָפוּ חֲדָא הוּא, וְתִלְיָא בְּפִלְגָתָא דְרַבִּי וַרְבֵּן שֶׁמַּעוֹן בֶּן גְּמִלְיָאֵל בְּמִסְכַּת שְׁבַת דָּף קט"ז, עֵין שֶׁם. וּבָזֶה נִיחָא הַמִּדְרָשׁ רַבָּה פְּרָשְׁתָּ מִצְרַע שֶׁחֵבֵא וְהָיָה לָכֵם לְוֶרָא (שֶׁנֶּאֱמָר עַל הָאֲסָפוֹת) עַל מִתְאֲוִנִים: (א) בַּמִּדְבָּר. שֶׁעַל שֶׁהָיוּ בַּמִּדְבָּר מְקוֹם שֶׁמֶם מֵאִין יֵשֵׁב, חֲסֵר, אֵין כָּל בוֹ, חָשְׁבוּ אוֹלֵי שְׁהוּא מִחֲסֵרוֹן הַשְּׁגָחָתוֹ וַיִּתְבַּרְךְ עַל הַגִּלִּיל הַהוּא, וַיִּפְרֹק נִסְוָהוּ. וְהֵינּוּ דְרִינִי לְמַחְנֵי בַּמִּדְבָּר. וְקָא קָרִי לִיה לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקוֹם כְּבָאן, לְהוֹרֹת כִּי הוּא מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם מֵאִין פְּנֵי מִהֲשָׁחָתוֹ. מִדְרָשׁ שְׁמוּאֵל:

(א) וְאֵלֹהִים הֵם נְסִים בְּלִי סֶפֶק. וְעֵין תוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב: (א) זֶה הָיָה לְנוֹי וְלִתְפָּאֶרֶת יִשְׂרָאֵל. וְכֵלָא אֶהְלֵ גְמִי תִסְגִּי לָהֶם בְּהִבְקָעוֹ לְבָד, דְּאֵין סֶפֶק דְּהַעֲנִי בְּכּוֹד לֹא סְרוּ מִמֶּה. וְכֵן גְּמִי הֵנִס הַחֲמִישִׁי נַעֲשָׂה לְנוֹי: (א) הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. לְפִי שֶׁהַמִּבֹּת בָּאוּ בְּמִשְׁפָּט וּבְדִין עַל הַמִּצְוִיִּים, לָכֵן יְחִידִם הִתְנָא לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא דִּין אֲמַת. אֲבָל בְּנִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ לֹא יְחִידוֹם לוֹ, לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה שׁוֹרֵת הָדִין נוֹתֵן לְנֶס לְפִי שֶׁהִלְלוּ עוֹבְדֵי בּוֹכֵבִים כו'. מִדְרָשׁ שְׁמוּאֵל: (א) הָיִם. מִזֶּה שֶׁהָקָדִים הִתְנָא הַנִּסִּים שֶׁבִּים לְפִי שֶׁעָרַם הַמִּבֹּת הָיוּ לְמַעַן סַפֵּר שְׁמוֹ עוֹלָם. וְעַקֵּר הוֹדֵעָה זֶה לֹא הָיָה נֶכֶד רַק מֵאֲשֶׁר יִפְלֶה ד' בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל. הַלָּכָהּ בְּהִיּוֹתָם עֲרָרִים בְּאִיכוֹת הַפְּרִסוֹת, לָכֵן הִקְדִּימָם אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיוּ קִדְם בְּזִמָּן. מִדְרָשׁ שְׁמוּאֵל: (א) נִסּוּ. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִעֲגִל חֲטָא הָיָה, נִקְרָא נִסְיוֹן, שֶׁעֲנֵן נִסְיוֹן לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הוּא מַעֲוֵת הָאֲמוּנָה וְהַסְתַּפְקָם בוֹ. וְכֵן הוּא חֲטָא הַעֲגֵל

פרק ו' משנה י"א

יֵא כָּל מַה שֶּׁבְּרָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמּוֹ, לֹא בְּרָאוֹ אֶלֶּא לְכַבּוֹדוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר: כָּל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי, בְּרָאתִיו יִצְרַתִּיו אֵף עֲשִׂיתִיו. וְאוֹמַר: ה' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

(תרא: א) ישעיה מג י. (ב) שמות טו יח.

פירוש רש"י

שֶׁנֶּדְרָיו הֵנָּה דְּכָרִי אֲבוֹת הָרַאשׁוֹנִים שֶׁקָּבְלוּ אֶת הַתּוֹרָה זֶה מִזֶּה, כְּגוֹן מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ וְהַזִּקְנִים זֶה מִזֶּה עַד אֲנָשִׁי בְּנִסְתַּת הַגְּדוּלָּה וְשִׁמְאִי וְהַלֵּל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְתַלְמִידֵיהֶם וְהוֹדִיעֵנוּ רַבִּי אֵיךְ הָיוּ מַעֲשֵׂיהֶם נְכוֹנִים וְהָיוּ מְהִירִים לְאֲנָשִׁי דוֹרָם וּמְדִירִים אוֹתָם בְּדֶרֶךְ יִשְׁרָאֵל, כְּמוֹ כֵּן רָאִי לְכָל חֶסֶד לְהַזְהִיר אֶת בְּנֵי דוֹר וּלְהוֹדִיעֵם דְּרֶךְ יִשְׁרָאֵל:

אֶלֶּא לְכַבּוֹדוֹ. לְשַׁבְּחוֹ: רַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲקָשָׁא אוֹמַר וכו'. לֹא אֲמַר לְמִלְתִּיהָ גְּבִי מִסְכַּת אֲבוֹת, אֶלֶּא בְּמִסְכַּת מִבֹּת בָּאֵלוֹ הֵן הַלּוֹקִין, וְלִפִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סִיּוּם נָאֶה נִהְגוּ כָּל הָעָם לְאֲמָרוֹ כְּסוּף כָּל פֶּרֶק וּפֶרֶק, לְפִי שֶׁאֵין אוֹמְרִים קִדִּישׁ עַל הַמִּשְׁנָה אֶלֶּא עַל הָאֲגָדָה, דְּאֲמַר מִר (וּסוֹסָה מַט.) וַיְהִי שְׁמִיהָ רַבָּא דְּאֲגָדָתָא. וְנִקְרָא אֵלֶּי פֶּרֶקִי אֲבוֹת מִפְּנֵי

יח ארוננו מורנו ורבנו מלך המשיח לעולם ועד

רבי אומר...

ביאור מתורת כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שיל"ו

ה: ד) עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים

הנהגתו של כל יהודי, גם בזמן הגלות: עליו לדעת שהוא עבדו של הקב"ה ואינו נכנע וכפוף לדבר אחר מלבדו. והנהגתו העל-טבעית היא בכל עשר כחות נפשו, בחינת „עשרה נסים“.

ההוראה מזה במילי דחסידותא: כשם שלאבותינו גם בהיותם בגלות מצרים נעשו נסים, והיינו שהיו מעל ומעבר לחוקי הטבע, וידעו שהם עבדים להקב"ה בלבד, כך צריכה להיות

(1) משיחת מוצש"ק פ' נצבים תשל"ח – על פי רשימת השומעים בלבד.

ו: יא) ה' ימלוך לעולם ועד

דוקא: „ועד“ הוא בחינת „יחודא תתאה“, שלמטה מ„יחודא עילאה“, „אחד“. ולכן, דוקא ב„ועד“ מתגלה ענין הנצחיות, „ה' ימלוך לעולם ועד“.

יש לדקדק בזה: היות ש„ועד“ הוא למטה מ„אחד“, מדוע איפוא מודגשת מעלת הנצחיות במלת „ועד“ דוקא?
ויש לומר:

וענין זה נעשה על ידי שם הוי' „הוי' ימלוך לעולם ועד“, שענינו ה' הוה ויהי כאחד, היינו שבד בבד עם היותו קשור עם גדרי הזמן דעבר הוה ועתיד, הרי הוא למעלה מגדר הזמן – ה' הוה ויהי כאחד. ולכן, על ידו נעשה חיבור הפכים – ענין הנצחיות בבחינת „עד“.

„כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו“ משמעו גילוי והמשכת אלקות בכל פרטי הבריאה, שניכר בהם שאינם אלא לכבודו של הקב"ה, דירה לו יתברך בתחתונים. וכשם שהוא במקום, כן הוא בזמן – שענין הנצחיות מודגש בבחינת „ועד“

(1) ראה לעיל עמ' 377 (2) כמארז"ל (עירובין נד, א) כל מקום שנאמר נס"ו אין לו הפסק לולמית. (3) שער היחוד והאמונה רפ"ו. (4) משיחת ש"פ נצרי' תשמ"ג – על פי רשימת השומעים בלבד.

במצרים. רצ"ק עד"ש באח"ב: **וְעָשָׂה עַל הַיָּם.** הן כנגד עשר נפילות שבשירת וי'שע. קמה בים, ירה בים, טבעו בים סוף, תהומות יבסימו, ירדו במצולות, תרעץ אויב, תהרס קמיו, יאכלמו בקש, כסמו ים, צללו בעופרת, תרי עשר נפילות. ותכלעמו ארץ אינו בחשבון הנפילות, שזו היא טובתן שזכו לקבורה: **עָשָׂה נְסִיחוֹת נְסוֹ אֲבוֹתֵינוּ לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּמוֹדָבְר.** שנים בים, אחד בירידה, שם נאמר (שם יד) הַמִּבְּלִי אֵין קָבְרִים בַּמַּצְרִים, ואחד בעליה, ויבאו מרתה וילונו. אחד ברפידים, וירב העם עם משה. שנים כמן, לא תצאו ויצאו, איש אל יותר ממנו ויתירו. שנים בשלל, בראשון בשבתנו על סיר הבשר, בשלל השני והאספסוף אשר בקרב. אחד בעגל. ואחד במתאוננים. ובמר גלים, והוא עשירי, שם נאמר וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי:

המשך מפי ר"ע מברטנורא שנתקשו המים הנקפאים ונעשו קשים כסלעים, בדכתיב (שם) שפרת ראשי תנינים על המים, והמצריים נקראו תנינים. שביעי, שנגזר הים לשנים עשר גזרים כדי שיעברו כל שבת ושבת בדרך אחד לבדו, והינו דכתיב (שם קלז) לגזור ים סוף לגזרים. שמיני, שקפאו המים כספיר ושהם חכוכית, כדי שיצאו השבטים אלו את אלו, שעמוד האש היה מאיר להם, והיו שנגאמר (שם יח) חשכת מים עבי שחקים, כלומר קבין המים היה עבי שחקים כעצם השמים לטהר. תשיעי, שהיו יוצאים ממונ מים מתוקים שהיו שותים אותם, והיו שנגאמר נזילם. עשירי, שלאחר ששתו מהם מה שרצו, הנותרים מהם היו נקפאים ונעשים ערמות. דכתיב (שמות טו) נערמו מים נצבו כמו נד נזילים: **עָשָׂה מַפּוֹת הַבַּיִת הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמַּצְרִים**

